

GEMMA PUIGVERT I PLANAGUMÀ

Astronomia i Astrologia al monestir de Ripoll

Edició i estudi dels manuscrits científics astronòmicoastrològics al monestir de Ripoll

Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2000

Els continguts d'aquest llibre són una síntesi de la tesi doctoral *El lèxic científic astronòmicoastrològic del monestir de Santa Maria de Ripoll*, de la mateixa autora, defensada en lectura pública a la Universitat Autònoma de Barcelona, el dia 5 de juny de 1996, i que es pot consultar en la Biblioteca de Lletres d'aquesta Universitat.

L'objectiu principal de l'obra és l'estudi de diversos manuscrits procedents de l'escriptori del monestir, elaborats a l'alta edat mitjana, que es conserven actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), salvats per fortuna de la crema de l'any 1835. També s'hi estudien altres manuscrits relacionats, escampats per diverses biblioteques europees que l'autora ha consultat *in situ*, i en particular el manuscrit Vaticano *Reginensis Latinus 123*, de possible procedència ripollesa.

El punt de vista considerat és bàsicament lingüístic i també històric, amb incidència especial sobre l'anàlisi del lèxic, atenent els diferents usos i significats semàntics, els possibles antecedents i vies de recepció... Si es vol arribar a desxifrar tots els misteris que encara guarden amb tenacitat aquests manuscrits, determinar el veritable significat del lèxic emprat és un pas important. Tal com ens explica l'autora, "Ripoll constitueix un centre paradigmàtic en el sentit que hi convergeixen diverses cultures: la llatinoeclesiàstica i la grecoaràbiga que, a través de Catalunya, arribaria per primera vegada a l'Europa cristiana". Aquesta complexitat lingüística queda reflectida en la varietat del lèxic que hi apareix.

Gran part del vocabulari estudiat conté termes astrològics i astronòmics, branques del coneixement íntimament relacionades. Estem en un període anterior a l'àlgebra, la trigonometria, o que havia oblidat importants coneixements matemàtics (sobretot dels geomètres grecs). Temps de grans mancances, sense les potents eines que donarien pas uns segles més tard al naixement de la ciència moderna, amb tot el que significa de precisió, simplificació, racionalització, mètode, coherència... Això, afegit a altres factors, com les errades dels copistes, explica la dificultat i la necessitat d'un estudi clarificador com aquest.

Per tant, l'autora ha esmerçat els seus esforços en les característiques morfològiques, sintàctiques, fonètiques... del vocabulari utilitzat.

El llibre conté també altres aspectes. Destaca la profusió de referències bibliogràfiques.

Es va publicar en ocasió de la commemoració de l'Any Gerbert, a cavall del canvi de mil·lenni, i amb el suport de l'organització d'aquests actes. Aquesta celebració ha revifat els estudis sobre Gerbert i temes relacionats, com el dels manuscrits que ara contemplem. Els *Annals 97-98*, monogràfics de "Gerbert i el seu temps", del nostre Centre d'Estudis en són un exemple.

Un pas molt important en aquests estudis va ser fet ja fa un segle per Millàs i Vallicrosa,¹ i la trajectòria marcada o suggerida ha estat recorreguda posteriorment pels integrants del Departament de semítics de la UAB, encara avui molt actiu, sota la direcció del professor D. Julio Samsó.

Durant tot el segle XX s'han produït en profusió estudis sobre els manuscrits científics de Ripoll, i en el llibre de Gemma Puigvert apareix una relació molt completa de les corresponents publicacions, tant en les notes a peu de pàgina com en la llista de les darreres pàgines.

També hi trobem, a l'inici del llibre, unes notes històriques que ens situen els manuscrits en la seva època, i una descripció general de tots ells.

La segona part està dedicada a la transcripció i estudi de les glosses dels ACA 74 i 59, i també a l'edició i estudi de gran part de l'ACA 225, un dels manuscrits ripollesos més estudiats.

Les glosses, tal com el seu nom indica, servien (i serveixen) per explicar o aclarir el significat d'un mot obscur, d'una frase, d'un text.

La transcripció de l'ACA 225 ja es troba en gran part en el llibre de Millàs i Vallicrosa (*op. cit.*), però aquí apareix ordenat per pàgines, mentre Millàs els va agrupar per textos separats, ja que aquests manuscrits són miscel·lanis, recensions de textos diferents.

La doctora Gemma Puigvert hi afegeix moltes notes a peu de pàgina sobre diferents aspectes del text. No ha inclòs els textos del *De temporum ratione* de Beda, que ocupen tots els folis entre el 39v al 64v en el manuscrit ACA original.

Segons llegim a la contraportada, "aquesta obra està pensada perquè sigui un instrument de treball útil per a filòlegs i historiadors interessats en l'època medieval, però també una interessant lectura per a un públic més ampli amb inquietuds per saber quelcom més del nostre passat".

Resseguir totes les pistes i referències que hi dóna és com recórrer un riu immens amb els seus afluents i subafluents, com recórrer tots els laberíntics carrerons d'una gran ciutat antiga... tanta és la fecunditat que aquests estudis han generat.

Malgrat això, vivim una època massa especialitzada, de separació en compartiments estancs de les diferents branques del saber. I les alarmes que ens avisen de la necessitat de la interdisciplinarietat es queden molt sovint en això, simple constatació d'una necessitat.

Quan podrem gaudir de la traducció definitiva i completa dels ACA? Aquesta feina necessitaria la col·laboració entre les Ciències i les Lletres, radical simplificació dels antics Trivium i Quadrivium, o almenys una cooperació entre lingüistes i astrònoms en el cas dels ACA. Sense aquesta col·laboració no es pot avançar en el camí de la Història de la Ciència, ja que la figura de l'home (o dona) renaixentista de saber universal, és una *rara avis*, en vies d'extinció.

Millàs i Vallicrosa ja ens ha deixats traduïts en el seu llibre (*op. cit.*) alguns passatges dels ACA, a part de la interpretació corresponent. Falta completar la seva obra, i en aquest sentit el llibre que ressenyem és una ajuda, un pas endavant, producte d'una llarga recerca.

Carles Ignasi Gómez Ruiz

I. J. M. Millàs i Vallicrosa, *Assaig d'història de les idees físiques i matemàtiques a la Catalunya medieval*, Barcelona, 1931. També la reedició el 1983 a les edicions científiques catalanes de CIRIT, sense l'apèndix documental de les transcripcions de textos.

